

УДК 811.111'255'373.2:821.111-3.09

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ У РОМАНІ ЧАРЛЬЗА ДІККЕНСА “ПОСМЕРТНІ ЗАПИСКИ ПІКВІКСЬКОГО КЛУБУ”

Павлюк А. Б.

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу антропонімів (особових імен) і топонімів (географічних назв) з англійської мови українською у першому романі відомого англійського письменника Чарльза Діккенса “Посмертні записки Піквікського клубу”. У дослідженні виявлено та докладно проаналізовано варіанти передачі власних назв перекладачем періоду “розстріляного відродження” Миколою Івановим.

Ключові слова: власна назва, антропонім, топонім, транскрипція, транслітерація, переклад.

Статья посвящена исследованию особенностей перевода антропонимов (личных имен) и топонимов (географических названий) с английского языка на украинский в первом романе известного английского писателя Чарльза Диккенса “Посмертные записки Пиквикского клуба”. В исследовании выявлены и подробно проанализированы варианты передачи имен собственных переводчиком периода “расстрелянного возрождения” Николаем Ивановым.

Ключевые слова: имя собственное, антропоним, топоним, транскрипция, транслитерация, перевод.

This article is devoted to the investigation of features involving the translation of anthroponyms (personal names) and toponyms (geographical names) from English into Ukrainian in the first novel by the famous English writer Charles Dickens “The Pickwick Papers”. The proper name translation equivalents formulated by Mykola Ivanov, the interpreter of the “Executed Renaissance” period, are identified and analyzed.

Key words: proper name, anthroponym, geographical name, transcription, transliteration, translation.

Постановка наукової проблеми. Переклад власних імен є складним процесом, який включає багато факторів, тому виникає проблема вибору прийому, який залежить від стилю тексту та його жанрових особливостей. У традиційному перекладознавстві вчені Л. С. Бархударов, С. Влахов, С. Флорін, М. П. Кочерган, О. В. Бока, І. В. Корунець та ін. досліджували перекладацькі прийоми і тактики, які застосовуються при перекладі лексичних одиниць, яким присвячена дана стаття.

Мета нашого дослідження – вивчення специфіки передачі власних назв у перекладі роману Чарльза Діккенса “Посмертні записки Піквікського клубу”, здійсненого Миколою Івановим.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. “Посмертні записки Піквікського клубу” – перший роман знаменитого англійського письменника, романіста та живописця Чарльза Діккенса, який був самим популярним англомовним письменником за життя, проте він і в наш час має репутацію класика світової літератури, одного з найвидатніших прозаїків ХІХ століття [7].

“Напрочуд продуктивний перекладач” (за словами професора Л. В. Коломієць [3, с. 425]) епохи розстріляного відродження, який загинув у застінках НКВС, Микола Іванов подарував українському читачеві у 1929 р. скорочений переклад твору неперевершеного майстра літератури, який перевидав у 1937 р.

У рамках теорії перекладацьких відповідників, яка виділяє однозначні відповідники, множинні відповідники й трансформації, власні імена належать до мовних одиниць з однозначними відповідниками [2, с. 42]. М. П. Кочерган зазначає, що власні назви, на відміну від загальних, служать для виділення

названого ними об'єкта з низки подібних для його індивідуалізації та ідентифікації і пропонує таку класифікацію власних назв:

- антропоніми – імена людей;
- топоніми – географічні назви;
- теоніми – назви божеств;
- зооніми – клички тварин;
- астроніми – назви небесних тіл;
- космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв;
- хрононіми ("квазівласні імена") – назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями;
- ідеоніми – назви об'єктів духовної культури;
- хрематоніми – назви об'єктів матеріальної культури;
- ергоніми – назви об'єднань людей: товариства, організації тощо;
- гідроніми – назви водоймищ (річки, озера, ставка, моря, болота);
- етноніми – назви народів, етнічних груп [4, с. 187].

Оскільки у романі Ч. Діккенса найбільше представлені антропоніми і топоніми, то ми приділимо їм більше уваги.

За О. О. Селівановою, антропонім визначається як будьяке власне ім'я людини (або групи людей), у тому числі ім'я, побатькові, прізвище, прізвисько, псевдонім, криптонім (таємне, зашифроване ім'я), андронім (найменування дружини прізвищем чоловіка), гінеконім (найменування чоловіка прізвищем матері, дружини), патронім (найменування людини від імені чи прізвиська батька або предків) [6, с. 32].

Оскільки антропоніми є реаліями, відповідно, їх потрібно перекладати за допомогою транскрипції чи транслітерації. Транскрипція передбачає введення в текст перекладу за допомогою графічних засобів мови перекладу відповідної реалії з максимально допустимим цими засобами фонетичним наближенням до його оригінальної фонетичної форми, отже транскрипція – це передача звуків іншомовного слова за допомогою букв алфавіту тієї мови, на яку ведеться переклад, у той час як транслітерація – це передача звуків іншомовного слова за допомогою букв алфавіту тієї мови, на яку ведеться переклад [1, с. 96-97].

Аналіз перекладу роману Ч. Діккенса "Посмертні записки Піквікського клубу" дозволяє виявити, що під час перекладу антропонімів М. Іванов використовував саме прийоми транскрипції та транслітерації. Прикладами використання транскрипції можуть слугувати переклади таких власних назв, як: *Mr. Pickwick* – містер Піквік, *Tracy Turpin* – Тресі Тапмен, *Mr. Winkle* – містер Вінкл, *Wilmont Snipe* – Вілмонт Снайп, *Slammer* – Слемер, *Tapleton* – Телптон, *Doctor Payne* – доктор Пейн, *Joe* – Джо, *Mr. Wardle* – містер Вордл, *Mr. Luffey* – містер Лафі, *Mr. Staple* – містер Степл, *Slumkey* – Сламкі.

Цікавим є переклад імені *Mrs. Leo Hunter*, яку згідно найсучаснішим правилам транскрибування М. Іванов переклав як *містріс Лео Гантер*, хоча в кінці ХХ століття перекладачі запропонували би варіант – *містріс Лео Хантер*.

Існують випадки, коли перекладач при передачі власної назви в одному з її елементів використовує транскрипцію, а в іншому – транслітерацію, наприклад: в імені *Joseph Smiggers* – Джозеф Сміггерс ім'я *Joseph* перекладено за допомогою транскрипції, а *Smiggers* – транслітерації. До такого роду прикладів ми можемо віднести і *Mr. Alfred Jingle* – містер Альфред Джингл, яке майстер обігрування імен Ч. Діккенс дав одному із своїх героїв як засіб актуалізації характеру персонажу, оскільки "jingle" у перекладі з англійської означає "дзвін, дзеленчання; брязкіт", а герой "Посмертних записок" – базикало і брехун. Але автор любить своїх героїв і на противагу такому прізвищу, називає його Альфредом, що за даними словника англійських імен означає "порада, рішення, ум, мудрість", показуючи, що носій цього імені є достатньо кмітливою особою, яка завжди знайде вихід із ситуації і у будь-яку хвилину готовий дати пораду співрозмовнику [5, с. 31].

Проте в деяких випадках перекладач пропонував і свої варіанти імен, які властиві українській мові, наприклад, *Donna Christina* перекладена як *Донья Христина*, *Alexander Selkirks* – *Олександр Селкірс*.

Проблеми в передачі власних назв виникають у тих випадках, коли перекладач стикається з необхідністю відтворити в тексті перекладу “семантично наповнені” імена, а саме власні імена, які мають прозору внутрішню форму, історичну або культурологічну алюзивність, яскраву образність [2, с. 42]. Так, ім'я *Рахіль* має біблійне походження і тому переклад М. Івановим іменника *Rachael* є зрозумілим.

Цікавим виявився аналіз імені головного героя роману – *Samuel*, яке перекладач представив як *Семюель*, хоча це ім'я має свою історію походження і відповідно до вже згаданого словника англійських імен *Samuel* – це *Самуїл* – у Біблії знаменитий пророк Ізраїля і суддя, яке пішло від давньогрецького імені, що означало “ім'я йому бог” [5, с. 174]. А що ми можемо сказати про містера Піквіка? Добродушний, чесний, безкорисливий джентльмен, життя якого присвячене допомозі ближньому.

Проте перекладач ім'я *Job* не перекладає як *Іов*, а дає варіант – *Джоб*, який за характером є хитрою особою, хоча ім'я *Іов*, за визначенням у словнику, пішло від давньогрецького, яке означає “той, кого переслідують”, і в Біблії є людиною, яка багато страждала, але залишилася вірною Богу [5, с. 117]. Проте *Джоб*, не дивлячись на його лукавий характер, відданий своєму господарю і не залишає його в тюрмі.

Варті уваги також деякі прізвища, які Ч. Діккенс дав своїм героям для створення комічного ефекту. Так, Сем вигадує собі прізвище *Волкер (Walker)*, що значить “той, хто йде повагом”, у відповідь на прізвище вищезгаданого героя *Джоба – Тротер (Trotter)*, що значить “той, хто біжить ристю”, про що перекладач пояснює в підрядковому коментарі, зазначаючи також, що “Волкер” в англійській мові може означати і вигук недовір'я.

Назви місцевостей, населених пунктів, вулиць, готелів, тобто топоніми, М. Іванов перекладав, як і антропоніми, за допомогою таких прийомів, як транскрипція, транслітерація, переклад, або ж поєднував ці прийоми.

Прикладами перекладів за допомогою транскрипції і транслітерації можуть слугувати назви міст, сіл, вулиць та іноді готелів: *Hornsey – Горнсі, Highgate – Гайгет, Brixton – Брікстон, Camberwell – Кембервел, Rochester – Рочестер, Borough – Боро* та інші. Готель *Golden Cross* М. Іванов переклав як *Голден Крос*, причому давши підрядкову виноску, що “*Голден Крос*” (“*Золотий Хрест*”) – готель, при якому була контора диліжансів. У той час як *St. Martin's-le-Grand* пропонується як *Сен-Мартінська вулиця, Goswell Street – Госвельська вулиця, а High Street* перекладено як *Головна вулиця*.

Щодо перекладу готелів, то М. Іванов використовує переклад, особливо якщо ці назви містять у собі назви тварин і птахів. Наприклад, *The Bull Inn – готель “Бик”, The Blue Lion Inn – готель “Голубий лев”, The White Hart Inn – готель “Білий олень”, The Peacock – готель “Павич”, The George and Vulture hotel – готель “Джордж та яструб”*. Але крім назв готелів, які містять у своєму складі назви тварин і рослин, у романі існує безліч готелів (оскільки містер Піквік і його компаньйони часто подорожували), які не підлягають якомусь узагальненню, наприклад: *The Belle Savage – “Прекрасна Дикунка”, Markis o'Granby – готель “Маркіз Гренбі”, The Town Arms Inn – “Ітонсвілський Герб”, The Angel – готель “Ангела”* та інші.

Отже, проаналізований матеріал уможливив зробити **висновки**, що для перекладу власних назв, а саме антропонімів і топонімів, М. Іванов використовував такі прийоми перекладу, як: 1) транскрипцію; 2) транслітерацію; 3) переклад, або ж поєднував ці прийоми; 4) пояснюючий переклад, тобто такий прийом, коли, подаючи в тексті транскрипцію, перекладач пропонував підрядкову примітку. Вибір же прийомів перекладу залежить від мовної та культурологічної компетенції перекладача.

Література

1. Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин : монография. – 2-е изд. – М. : Высш. шк., 1986. – 416 с.
2. Газизова Л. В. Трудности перевода имен собственных (на материале перевода романа Тони Моррисон “Песнь Соломона”) // Вестник Челябинского

государственного университета. – 2009. – № 35 (173). – Серия “Филология. Искусствоведение”. – Вып. 37. – С. 42–47.

3. Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років: матеріали до курсу “Історія перекладу” : навчальний посібник / Л. В. Коломієць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2013. – 559 с.

4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – 2 вид. – К. : Академія, 2005. – 368 с.

5. Рыбакин А. И. Словарь английских личных имен: 4000 имен / А. И. Рыбакин. – 3-е изд., испр. – М. : ООО “Изд-во Астрель”: ООО “Изд-во АСТ”, 2000. – 224 с.

6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : ДовкілляК, 2006. – 716 с.

7. Чарльз Діккенс [Електронний ресурс] // Автомобили и ДВС Научно-познавательный блог. – Режим доступу:

<http://baryshnikovphotography.com/bertewor/%D0%A7%D0%B0%D1%80%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%94%D0%B8%D0%BA%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D1%81>.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Діккенс Ч. Посмертні записки Піквікського клубу / Ч. Діккенс. – Одеса, 1937. – 606 с.

2. Dickens Ch. The Pickwick Papers [Електронний ресурс] / Ch. Dickens. – 1832. – Режим доступу до джерела:

<http://en.wikisource.org>.